

Dr. sc. Dunja Milotić*

„PUČKI SUDIJE“ U DALMACIJI: UVOĐENJE I POČETAK DJELOVANJA (1848.–1874.)

U radu se prikazuje uvođenje instituta porote u austrijsku krunovinu Dalmaciju počevši od revolucionarne 1848., kada je porota prvi put uvedena samo za tiskovne delikte, pa sve do njezina uvođenja kao općeg instituta Zakonom o kaznenom postupku iz 1873. Uvođenje porote kao općeg instituta u Dalmaciju obilježeno je raspravama o tome postoje li pretpostavke za njezinu uspješnu primjenu, pri čemu se kao glavne prepreke navode nisko obrazovanje i multinacionalna struktura dalmatinskog stanovništva, kao i prisutna krvna osveta. Zbog navedenih razloga Dalmacija je bila isključena iz primjene porote prema kratkotrajnom Zakonu o kaznenom postupku iz 1850. U raspravama o poroti nakon vraćanja ustavnosti 1860. ponovno se u pitanje dovodi sposobnost dalmatinskog stanovništva za njezinu uspješnu primjenu. Korištenjem relevantnih zakonskih propisa, spisa Dalmatinskog sabora, tadašnjih dalmatinskih pravničkih časopisa, službenih i dnevnih novina analizira se rasprava o uvođenju porote u Dalmaciju, kao i njezina primjena u praksi. U radu se prikazuje prva tiskovna porotna rasprava u Dalmaciji, održana 1872., kao i primjena porote kao općeg instituta prema Zakonu o kaznenom postupku iz 1873. tijekom prve godine njegova važenja. Time se nastoji dati ocjena o opravdanosti nepovjerenja središnjih austrijskih vlasti glede sposobnosti Dalmacije za uspješnu primjenu porote kao općeg instituta.

Ključne riječi: porota, sloboda tiska, kazneni postupak, Dalmacija, 1848.–1874.

---

* Dr. sc. Dunja Milotić, izvanredna profesorica, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet; dunja.pastovic@pravo.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0501-2436>

1. POROTA I SLOBODA TISKA U DALMACIJI 1848.–1849.

Zahtjev za porotnim suđenjem isprva se vezao uz slobodu tiska. S obzirom na kritičku funkciju i značaj tiska tiskovni delikti najčešće su imali političko obilježje, pa se od sudova s obzirom na nedostatna jamstva sudačke neovisnosti u to doba nije moglo očekivati nepristrano suđenje.¹ Ukidanje cenzure i proglašenje slobode tiska, kao i najava donošenja ustava sredinom ožujka 1848. nisu imali posebnog učinka na dalmatinsko stanovništvo, koje je uglavnom ostalo pasivno jer većinom nije poznavalo značenje ustava.² Kako bi se osigurala zaštita novostečene slobode tiska, ali i omogućio državni nadzor nad tiskom i progon onih koji tu slobodu budu zlorabili, najprije je bio donesen provizorni Tiskovni zakon od 31. ožujka 1848., koji nije predvidio uvođenje porote. Otpor javnosti protiv tog tiskovnog zakona bio je toliko velik da ga je vlada samo nekoliko dana poslije morala povući, pa je sve do 18. svibnja 1848. u pogledu tiska na snazi bilo stanje *ex lege*. Toga je dana vlada bez kraljeve sankcije izdala dvije provizorne naredbe: „protiv zlouporabe tiska“ i „o postupku u tiskovnim predmetima“.³

Porota je u Dalmaciju kao dio austrijskog pravnog sustava prvi put uvedena Provizornom naredbom o postupku u tiskovnim predmetima od 18. svibnja 1848.⁴ isključivo za tiskovne delikte. Tiskovni porotni sudovi u Dalmaciji trebali su se ustrojiti pri kolegijalnim sudovima u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru.⁵ Kazneni progon tiskovnih delikata u javnom interesu povjeren je državnim odvjetnicima, uz iznimku onih slučajeva u kojima je prema Kaznenom zakoniku iz 1803. (dalje: KZ 1803) državno odvjetništvo moglo postupiti samo po prijedlogu povrijeđene privatne osobe. Ministarstvo pravosuđa trebalo je odrediti i javno obznaniti pravne stručnjake sposobne za obavljanje funkcije državnog odvjetnika. Državno odvjetništvo za predmete zlouporabe tiska u Dalmaciji ustanovljeno je dopisom Ministarstva pravosuđa od 10. lipnja 1848., za državnog odvjetnika imenovan je dr. Antonio Smirich, a njegovim

---

¹ Čepulo, D., Sloboda tiska i porotno suđenje u Banskoj Hrvatskoj 1848–1918, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 7, br. 2, 2000, str. 924.

² Novak, G., *Dalmacija na raskršću 1848. god.*, Rad JAZU: knj. 274, Zagreb, 1948, str. 82–90.

³ Više o Provizornim tiskovnim naredbama iz svibnja 1848. vidi u: Pastović, D., Sloboda tiska i porotna sudbenost u Istri 1848./1849., *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, vol. 36, br. 2, 2016, str. 727–734.

⁴ Provisorie disposizioni sulla procedura in oggetti di stampa, *Raccolta delle leggi ed ordinanze dell' anno 1848 per la Dalmazia*, br. 61, str. 166–186.

⁵ Organizzazione giudiziaria da porsi in attività nella Dalmazia col primo febbrajo 1820, *Raccolta delle leggi ed ordinanze dell' anno 1819 per la Dalmazia*, br. 199, str. 574–575; Krenn, E., Die provisorischen Verordnungen vom 18. Mai 1848 gegen den Mißbrauch der Presse und über das Verfahren in Preßsachen, *Österreichische Zeitschrift für Rechts- und Staatswissenschaft*, vol. 1, br. 6, 1848, str. 504.

zamjenikom dr. B. Petris. Njihova je zadaća bila paziti na to da se sloboda tiska ne prometne u zlouporabe, a sjedište im je bilo u Zadru.⁶ Primjena provizornih tiskovnih naredbi od 18. svibnja 1848. bila je vrlo ograničena. Državnim odvjetnicima nisu se dostavljali obvezatni primjerci tiskopisa, pa je stoga jedini način da doznaju sadržavaju li oni štogod kažnjivo bio da ih čitaju u čitaonicama, kavanama ili drugim javnim mjestima. Također, redarstvene vlasti, čija je zakonska dužnost bila nadzor i zapljena kažnjivih tiskopisa, često su zbog velikog pritiska dnevnog političkog tiska i vlastite omraženosti ostajale pasivne. Prva tiskovna porotna rasprava u austrijskim zemljama održana je 24. kolovoza 1848. u Beču, o čemu su izvijestile i dalmatinske novine *Gazzetta di Zara*.⁷ Nakon oslobađajućeg pravorijeka državno odvjetništvo u Beču više nije podignulo nijednu optužbu zbog tiskovnih delikata. Pored toga, državno odvjetništvo iz Zadra u svome je izvješću od 19. siječnja 1849. navelo da u Dalmaciji prevladava dvojba glede obvezatnosti provizornih tiskovnih naredbi od 18. svibnja 1848. jer ih je vlada izdala bez kraljeve sankcije.⁸

Budući da je iskustvo pokazalo brojne nedostatke tiskovnih naredbi od 18. svibnja 1848., vladar ih je carskim patentima sredinom ožujka 1849. zamijenio s dva nova tiskovna zakona: strožim Zakonom protiv zlouporabe tiska od 13. ožujka 1849. i novim Propisom o postupku u predmetima tiskovnih prijestupa od 14. ožujka 1849.⁹ Propis o postupku u predmetima tiskovnih prijestupa od 14. ožujka 1849.¹⁰ normirao je postupak u slučaju zlouporabe tiska. Povrede Zakona protiv zlouporabe tiska od 13. ožujka 1849. koje su bile počinjene sadržajem kakva tiskopisa trebali su istraživati i kažnjavati postojeći tiskovni sudovi, uz sudjelovanje porote, koja je odlučivala o pitanju krivnje. Pretpostavke za porotničku službu, kao i način sastavljanja porotničkih imenika, naknadno su normirani Provizornim zakonom o sastavljanju porotničkih imenika za tiskovne sudove od 11. rujna 1849.,¹¹ što je dodatno odgodilo primjenu tiskovnih

---

⁶ Notizie interne. Parte ufficiale., *Gazzetta di Zara*, br. 2, Zadar, 3. srpnja 1848., str. 1–2.

⁷ Primo processo pella stampa in Austria, *Gazzetta di Zara*, br. 28, Zadar, 2. rujna 1848., str. 4.

⁸ Lienbacher, G., *Historisch-genetische Erläuterung des österreichischen Pressgesetzes und des Gesetzes über das Strafverfahren in Presssachen vom 17. Dezember 1862 sowie der Amts-Instruction zu beiden Gesetzen*, Wien, Wilhelm Braummüller k. k. Hofbuchhändler, 1863, str. 18–22, 26.

⁹ Više o Tiskovnim zakonima iz ožujka 1849. vidi u: Pastović, *op. cit.* u bilj. 3, str. 738–744.

¹⁰ Oznanjenje Odpravitelja Vladanjskoga Pridsidništva od 30 Ožujka 1849, s' kojim se na obćeno znanje donosi Cesarska Povelja od 14 Ožujka 1849, s' upravom kako se postupa s' pristupljenjima štampe, *List zakonah i spisah vlade za Krunovinu Dalmaciu*, god. 1849, br. 43, str. 212–242.

¹¹ Oznanjenje Vlade od 14 Studenoga 1849, s' kojim se proglašuje cesarska povelja od 11 rujna 1849, o povrimenom zakonu za sastavljanje zakletnikah u poslovima štampe, *List zakonah i spisah vlade za Krunovinu Dalmaciu*, god. 1849, br. 84, str. 526–535; Pastović, *op. cit.* u bilj. 3, str. 744–747.

zakona iz ožujka 1849. Konačno, krajem prosinca 1849. određeno je kako broj porotnika koji treba unijeti u godišnji imenik za tiskovni sud u Zadru iznosi 200.¹² Posljednje navodi na zaključak kako je tiskovni porotni sud u Dalmaciji trebao biti ustrojen pri kolegijalnom sudu u Zadru, koji je ujedno bio središtem dalmatinskog novinstva.

Zbog gospodarske nerazvijenosti i velike nepismenosti u Dalmaciji u gradovima (uglavnom u Zadru) izlazio je mali broj novina s malom nakladom.¹³ Prve novine u Dalmaciji nakon proglašenja slobode tiska bile su *Rimembranze della settimana*, koje su izlazile u Dubrovniku od travnja do lipnja 1848. U kolovozu 1848. započeo je izlaziti dubrovački tjednik *L'Avvenire*, koji je pod pritiskom ojačale središnje vlasti i režimske stege prestao izlaziti krajem ožujka 1849.¹⁴ Istu sudbinu dijele političke novine *La Dalmazia costituzionale* i *Staffetta*, koje su tijekom 1848. počele izlaziti u Zadru. Godinu revolucije u Dalmaciji preživjela je jedino *Gazzetta di Zara*. U razdoblju od 1849. do 1851. u Dalmaciji je nastavio izlaziti mali broj novina: *Gazzetta di Zara* (1832.–1850.), službeni list *L'Osservatore Dalmato/Smotritelj Dalmatinski* (1849.–1866.), gospodarski časopis *L'Agronomo raccoglitore* (1850.–1852.) te pravnički časopis *Pravdonoša* (1851.–1852.).¹⁵

Temeljem izloženog s velikom vjerojatnošću može se zaključiti kako u ovom razdoblju nije došlo do praktične primjene instituta porote u Dalmaciji. Zbog malog broja novina koje su izlazile u Dalmaciji bila je i mala vjerojatnost pojave tiskovnih delikata koji bi se raspravljali pred porotom. Uz to treba istaknuti i suzdržanost državnog odvjetništva glede pokretanja postupka pred tiskovnim porotnim sudom s obzirom na uobičajene oslobađajuće porotničke pravorijeke. Primjerice, kad se splitski svećenik Petar Magner našao povrijeđen dopisom objavljenim u *Gazzetti di Zara* u siječnju 1850., uputio je 28. veljače 1850. prosvjed dalmatinskom Namjesništvu. Državni je odvjetnik tom prigodom zauzeo stav da sporni članak predstavlja povredu privatnih interesa

---

¹² Naredba Vlade od 31. prosinca 1849, s' kojom se oznanjuje, da broj zakletnikah, koi ima se staviti u godišnji imenik radi sudovanja u pridmetima štampe u Zadru, ustanovljen je na dvista, *List zakonah i spisah vlade za Krunovinu Dalmaciu*, god. 1849, br. 98, str. 573–574.

¹³ Nakon novina *Il Regio Dalmata/Kraglski Dalmatin* (1806.–1810.) u Dalmaciji se punih 22 godine nisu tiskale novine. Tek 1832. započela je izlaziti *Gazzetta di Zara*, 1844. *Zora Dalmatinska* te 1845. *Dalmazia*, koja je prestala izlaziti krajem 1847. Njihova je naklada 1846. bila izrazito mala: 150 primjeraka *Gazzetta di Zara*, 200 *Zore Dalmatinske* te 250 *Dalmazie*. Kasandrić, P., *Il Giornalismo Dalmato dal 1848 al 1860*, Zadar, Stab. Tip. Edit. Sp. Artale, 1899, str. 2.

¹⁴ Perić, I., *Dubrovačka periodika 1848–1918*, Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, 1980, str. 10–13.

¹⁵ Winckler, J., *Die periodische Presse Oesterreichs: Eine historischstatistische Studie*, Wien, Druck von Leopold Sommer & Comp., 1875, str. 26–36.

te je splitskog svećenika uputio na privatnu tužbu.¹⁶ Kao učinkovitije sredstvo nadzora nad tiskom primjenjuje se zapljena novina, pa je tako *Gazzetta di Zara* bila više puta zaplijenjena.¹⁷

Carskom naredbom od 6. srpnja 1851. sloboda tiska bila je ograničena uvođenjem tzv. „sustava opomena“.¹⁸ Njome je predviđena mogućnost obustave periodičkih tiskopisa u trajanju do tri mjeseca, i to u slučaju tiskopisa koji postojano drži neprijateljski pravac protiv prijestolja, jedinstva i cjelovitosti države, vjerezakona, ćudoređa ili općenito temelja državnoga uređenja, ili koji se ne slaže s održavanjem javnog mira i reda. Odluku o obustavi, koja je mogla uslijediti nakon prethodne dvije pismene opomene, donosio je kraljevski namjesnik pojedine krunovine. Obustavu tiskopisa koja je trebala trajati duže od tri mjeseca ili pak trajnu obustavu mogla je izreći samo bečka vlada. Žalba protiv odluke namjesnika nije imala suspenzivni učinak. Ministar unutrašnjih poslova mogao je zabraniti inozemne tiskopise za cijelu Monarhiju. U slučaju povrede obustave ili zabrane tiskopisa naredba je predviđala novčanu kaznu, a pri otegotnim okolnostima kaznu zatvora u trajanju od jednoga do tri mjeseca. Time je ponovno bila osnažena administrativna samovolja iz predožujskog razdoblja.

2. ISKLJUČENJE DALMACIJE IZ PRIMJENE POROTE KAO OPĆEG INSTITUTA PREMA ZAKONU O KAZNENOM POSTUPKU IZ 1850.

Kao opći institut porota je u austrijskim zemljama zakratko bila uvedena Zakonom o kaznenom postupku od 17. siječnja 1850. (dalje: ZKP 1850). Njime je bio ostvaren § 103. Ožujskog ustava iz 1849., prema kojemu „sva velika zločinstva, koja će zakon na bliže izbistriti, kako jošte i sva preredjenja politička i stampe sudit će kletnici, ili porota“.¹⁹ ZKP 1850 nije bio uveden u Dalmaciju, Lombardsko-Venetsko Kraljevstvo ni u Galiciju i Bukovinu. U tim je pokrajinama na snazi ostao procesni dio KZ-a 1803.²⁰

---

¹⁶ Pederin, I., *Austrijska cenzura i nadzor nad tiskom u Dalmaciji*, Zadar, Matica Hrvatska, 2008, str. 176–178.

¹⁷ Budicin, M., Il 1848 in Dalmazia attraverso La Gazzetta di Zara – La Dalmazia costituzionale – Le rimembranze della settimana – L'Avvenire, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, vol. 10, br. 1, 1980, str. 266.

¹⁸ Cesarska naredba od 6. Srpnja 1851, s' kojom se povrimeno naredjuju različne uprave u obziru periodičkih tiskopisah proglašanih u unutrašnjosti Samovlade, i u inostranstvu, *List zakonah i spisah vlade za Krunovinu Dalmaciu*, god. 1851, br. 180, str. 654–658.

¹⁹ Deržavna ustava za Carevinu Austrijsku, *Osservatore Dalmato/Smotritelj Dalmatinski*, br. 10, Zadar, 17. ožujka 1849., str. 7.

²⁰ Cesarski patent, kojim se od 1. Srpnja 1850 počamši uvodi u život privremeni kazneni postupnik od 17. Siečnja 1850 (XVII. komad dërž. zak. lista broj 25) u krunovinah Austrii više

Glede uvođenja porote u Dalmaciju navodilo se kako „nije dobro (pametno) uvesti još sada u Dalmaciji sudove porotničke, kao što to svjedoče podnešena izvještja i učinjena očitovanja, nego da se predmet taj odložiti ima, dok buduće zastupništvo zemaljsko ne izjavi o njemu svoje želje i namiere“.²¹ Pitanje uvođenja porote u Dalmaciju trebalo se riješiti na budućem pokrajinskom saboru te austrijske krunovine. Kao razlozi zbog kojih je uvođenje porote u Dalmaciju bilo odgođeno navodile su se niska razina obrazovanosti stanovništva te još uvijek prisutna praksa krvne osvete kao posljedice načela „ko se neosveti, neposveti“.²² Među ondašnjim nastojanjima da se ospore razlozi protiv uvođenja porote u Dalmaciju nalazimo sljedeću tvrdnju: „Ni sama govorancia o kèrvarini nemože da poroti na putu stoji, jerbo bi se ciloj pokrajini krivo učinilo, kad bi se ovaj ostanak od staroga divljaštva htio razpružiti na cilo stanovništvo dalmatinsko. Na 50 godinah prie, ovo gèrdilo bilo se vèrlo po Dalmaciji razkrotilo, i u pučkom sércu zakopitilo; ali pošto su Austrianci (1797) pèrvi put ovu zemlju pokrili, i kèrvarina je malaksala osobito po nastojanju prosvitljeniega sveštenstva, i kroz upliv noviega vrimenta.“²³ Praksa krvne osvete zadržala se samo uz granicu prema Osmanskom Carstvu, posebice u Boki kotorskoj. U pogledu prigovora slabe naobraženosti dalmatinskog stanovništva navodilo se kako se dalmatinski seljaci s otoka, kao i stanovnici primorskih krajeva, po razini svojeg obrazovanja mogu usporediti s njemačkim seljacima iz austrijskih pokrajina, kao i s talijanskim seljacima, imajući u vidu činjenicu da su stanovnici Dalmacije „od vikovah obćili sa susidnom Italiom“. No moralo se priznati kako ipak jedan dio dalmatinskog stanovništva zaostaje u pogledu naobraženosti, i to „gornjaci, ili vam oni što po gornjoj našoj ruci stanuju, inače Vlasima prozvani“.²⁴

Uvođenje apsolutizma Silvestarskim patentom od 31. prosinca 1851. jasno se odrazilo i na području kaznenog procesnog prava. Institut porote izrijekom je bio ukinut. Novi Zakon o kaznenom postupku objavljen je 29. srpnja 1853. (dalje: ZKP 1853) i vrijedio je za čitavu Monarhiju, osim Vojne Krajine. Njegov je tvorac bio Anton von Hye-Glunek, žestoki protivnik porote. ZKP 1853 bio je izrazito reakcionaran zakon, koji je u velikoj mjeri predstavljao vraćanje inkvizitornom kaznenom postupku: pokretanje postupka prepušteno je sudu, težište postupka bilo je na istrazi, u kojoj su se trebali prikupiti svi dokazi na temelju kojih se na

---

i niže Ennsa, Saleburgu, Štajerskoj, Koruškoj, Kranjskoj, Tèrstu, Gorici, Gradiškii i Istrii, Tirolu i Vorarlbergu, Češkoj, Moravskoj i Šlezkoj, i naredjuju se u obziru istoga postupnika niekoji izvèršni propisi, *Sveobći dèržavo-zakonski i vladni list za Cesarevinu Austriiansku*, god. 1850, kom. LXXIII, br. 236, str. 945–947.

²¹ Cesarska naredba od 17. Sèrpnja 1850, kojom se ustanovljuje uredjenje sudovah za Dalmaciju, *Sveobći dèržavo-zakonski i vladni list za Cesarevinu Austriiansku*, god. 1850, kom. CIII, br. 313, str. 1294.

²² O poroti. (nadalje), *Pravdonoša*, vol. 1, br. 6, 1851, str. 1.

²³ *Ibid.*

²⁴ O poroti. (svèršetak), *Pravdonoša*, vol. 1, br. 7, 1851, str. 1.

konačnoj raspravi donosila presuda, ponovno uvođenje formalnih dokaznih pravila, ponovno uvođenje, uz oslobađajuću presudu, presude kojom se okrivljenik otpuštao sa suđenja zbog nedostatka dokaza.²⁵ Ministar pravosuđa trebao je naredbom odrediti dan kada će ZKP 1853 stupiti na snagu u pojedinim krunovinama, pa je sukladno tome u Dalmaciji na snagu stupio 28. kolovoza 1854.²⁶

3. RASPRAVE O POROTI NAKON VRAĆANJA USTAVNOSTI 1860.

Zaokret od apsolutizma koji je započeo od 1860. i uvođenje ustavnosti Li-stopadskom diplomom i Veljačkim patentom ujedno je značilo da je ZKP 1853 bio lišen državnopravnih i političkih temelja na kojima je počivao. Promijenjene državnopravne okolnosti činile su reformu kaznenog postupka neizbježnom i nužnom. Odmah na početku parlamentarnog razdoblja 1861. vlada je izrazila namjeru vraćanja temeljnim načelima koja su bila sadržana u ZKP-u 1850, pa tako i ponovnom uvođenju porote. Kolebanja koja su se pri raspravi o ponovnom uvođenju porote javljala uglavnom su se odnosila na pitanje treba li biti uvedena u svim austrijskim zemljama, kao i na pitanje širine njezine nadležnosti.²⁷ No samo uvođenje porote smatralo se neupitnim: *dies incertus quando non dies incertus an.*²⁸

Među argumentima koji su se u raspravama isticali protiv uvođenja porote ponovno se nalaze tvrdnje o nemogućnosti njezine primjene u pojedinim austrijskim zemljama, među kojima je i Dalmacija. S jedne strane, kao argument se isticala multinacionalna struktura Dalmacije, u kojoj su živjeli pripadnici dviju različitih narodnosti, „ilirske“ i talijanske. Smatralo se kako zbog postojećih međunacionalnih konfliktnih odnosa nije realno očekivati nepristrano i objektivno odlučivanje „pučkih sudija“ u slučajevima kada se na optuženičkoj klupi nalazi pripadnik suprotstavljene narodnosti.²⁹ Taj je argument 1872., tijekom rasprave o reformi kaznenog postupka u Zastupničkoj kući Carevinskog

---

²⁵ Hye-Glunek, A., *Die leitenden Grundsätze der österreichischen Strafproceßordnung vom 29. Juli 1853*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, 1854, str. 10–63.

²⁶ Naredba ministarstva pravosuđa od 24. Sèrpnja 1854, kojom ustanovljuje se rok u koi će u život stupiti vlasti sudbene u kraljevini Dalmaciji, i kada će u kraljevini istoj započeti dilovati zakoni sa novim sudbenim uredjenjem skopčani, *Pokrajinski list uredovnih spisah za Dalmaciu*, Dio prvi, god. 1854, kom. XXVII, br. 196, str. 602–603.

²⁷ Glaser, J., *Handbuch des Strafprozesses. Erster Band*, Lepizig, Verlag von Duncker & Humbolt, 1883, str. 261.

²⁸ Glaser, J., *Die Fragenstellung im Schwurgerichtsverfahren*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1863, str. 1.

²⁹ Hye-Glunek, A., *Ueber das Schwurgericht*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, 1864, str. 231.

vijeća, otklonio dalmatinski zastupnik Kosta Vojnović navodeći kako u Dalmaciji „neima do jedna sama narodnost, a dva su zemaljska jezika“.³⁰ S druge strane, ponovno se ističe argument još uvijek prisutne i duboko ukorijenjene prakse krvne osvete, koja se među pojedinim „temperamentnim Dalmatincima smatrala ne samo nekažnjivim djelom nego čak i hvalevrijednim činom i svetom dužnošću“.³¹ Stoga je postojala bojazan da bi moglo lako doći do prakse u kojoj bi porotnici, odgojeni u duhu prihvaćanja krvne osvete, u predmetima najtežih ubojstava počinjenih iz osvete donosili oslobađajući pravorijek i time neposredno ohrabрили činjenje takvih djela. Osim toga, u slučajevima kada je optuženik bio pripadnik obitelji s kojima je pojedini porotnik bio u neprijateljskim odnosima postojala je opasnost od donošenja neutemeljenog osuđujućeg pravorijeka, motiviranog isključivo željom za osvetom.³²

Pokrajinski sabori u pojedinim austrijskim krunovinama u svakoj su se mogućoj prilici zalagali za ponovno uvođenje porote.³³ Dalmatinski sabor već je 1863. „izprosio u načelu novih zakonodavnih naredbah glede uvedenja Porote u Dalmaciji, i glede preinake kaznenog Zakonika“.³⁴ Tako je 5. ožujka 1863. imenovao peteročlani odbor koji je trebao razmotriti pitanja reforme kaznenog zakona i uvođenja porote te o tome podnijeti izvještaj.³⁵ Na sjednici Dalmatinskog sabora održanoj 14. ožujka 1863. izvjestitelj odbora Kosta Vojnović pročitao je izvještaj, koji je bio pozdravljen općim pljeskom i bez rasprave jednoglasno prihvaćen.³⁶ Odbor je u svome izvještaju ocijenio da je institut porote kamen temeljac ustavnih prava jer jamči neovisnost sudske vlasti od utjecaja izvršne vlasti. Neovisnost sudske vlasti nije ugrožena samo kad su u pitanju politički zločini. Opasnost, samo manja, postoji i kod općih zločina, usprkos tome što su interesi vlasti i naroda glede njihova suzbijanja u pravilu identični. Stoga su se pokrajinski sabori austrijskih zemalja gotovo jednoglasno izjasnili za uvođenje porote, uz podršku predstavnika svih političkih stranaka, smatrajući je pretpostavkom za sigurno vršenje novih ustavnih prava. Zbog navike suđenja sudac, umjesto da nastoji prodrijeti u srž same činjenice, često samo provjerava je li ona izvana u skladu s hipotetskom formulom zakona. S druge strane, porotnici imaju najveću sposobnost razumjeti i ocijeniti činjenicu koja im je podvrgnuta sudu, a u suđenje unose javnu svijest. Druga prednost

---

³⁰ Neslužbeni dio. Cesarevinsko Viće, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 47, Zadar, 12. lipnja 1872., str. 2.

³¹ Hye-Glunek, *op. cit.* u bilj. 29, str. 232.

³² *Ibid.*, str. 228–232.

³³ Glaser, J., *Zur Juryfrage*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, 1864, str. 32.

³⁴ *Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora (Hitropisna izvješća)*, god. 1864, br. 1, str. 3–4; *Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora (Hitropisna izvješća)*, god. 1865, br. 1, str. 2.

³⁵ Članovi odbora bili su: Antonio Galvani, Jakov Giljanović, Giorgio Giovannizio, Kosta Vojnović i Girolamo Vusio. Dieta Dalmata, *Il Nazionale*, br. 19, Zadar, 7. ožujka 1863., str. 2.

³⁶ Dieta Dalmata, *Il Nazionale*, br. 22, Zadar, 18. ožujka 1863., str. 2–3.

proizlazi iz privremenosti porotničke službe; porota je kao sudac koji je uvijek mlad i nov, pa je stoga nužno pažljivija i marljivija, što je čini braniteljem nevinosti. Sve nedostatke porote moguće je otkloniti time da zakonodavac porotničku službu povjeri samo onom društvenom sloju koji posjeduje odlike inteligencije i poštenja. Odbor je bio mišljenja da se prilagođavanjem instituta porote kulturnim prilikama i potrebama zemlje može osigurati njezina trajnost i uspješna primjena. Stoga je predložio da se Dalmatinskom saboru, kao najboljem poznavatelju društvenih prilika u Dalmaciji, ostavi mogućnost predlaganja granica instituta porote kako glede sastavljanja porotničkih imenika tako i glede vrste zločina za koje će porota u Dalmaciji biti nadležna.³⁷

Radovi na izradi novog zakona o kaznenom postupku započeli su početkom 1861. godine, kada je ministar pravosuđa Pratobevera povjerio izradu nacрта Juliusu Glaseru. Kao najvažnija načela na kojima je trebalo izraditi novi zakon o kaznenom postupku označeni su zakoni doneseni tijekom 1862. o zaštiti nepovredivosti doma i zaštiti osobne slobode³⁸ te posebice zakoni Prosinačkog ustava kojima je u Austriju bila uvedena ustavnost. Među šest Prosinačkih zakona bio je i Temeljni državni zakon o sudačkoj vlasti od 21. prosinca 1867., koji je u čl. 11. previdio nadležnost porotnih sudova za teže zločine, koji će zakonom biti pobliže određeni, kao i za sve političke ili sadržajem tiska počinjene zločine i prijestupe.³⁹ Kako bi se izvršila navedena odredba u pogledu zločina i prijestupa počinjenih tiskom, i to prije stupanja na snagu novoga zakona o kaznenom postupku, porota je tijekom 1869. najprije bila ponovno uvedena samo za tiskovne delikte. Prijedlog zakona o poroti za tiskovne delikte objavljen je i razmatran u dalmatinskom časopisu *L'Aula/Sudnica*. Tom se prigodom uvođenje porote isključivo za tiskovne delikte pravdalo na sljedeći način: „Naravno je da porota, kao zavod, najprije se uvadja za one političke prekršaje, koji se tiskom pojavljuju. U tisku je dandanašnji izvor političkog i ustavnog života, poluga napredka i naobraženja sveobćega, jamstvo poredka i zakonitosti u državi. Zato je ovo poglavito sredstvo ustavnih borba, i njega se ponajprije gledaju osjegurati narodi, zavedenjem porote.“⁴⁰

---

³⁷ 14. Seduta del 14. Marzo, *Atti della Dieta provinciale Dalmata*, god. 1863, br. 24, str. 1–2.

³⁸ Navedeni zakoni od 27. listopada 1862. propisuju kako su uhićenje osobe i pretraga doma dopušteni samo temeljem obrazloženog sudske naloga, koji se trebao uručiti odmah ili najkasnije u roku od 24 sata. Oba su zakona nakon donošenja Temeljnog državnog zakona o općim građanskim pravima od 21. prosinca 1867. postala njegovim sastavnim dijelom, i to kao čl. 7. i 8. Zakona od 27. listopada 1862. na obranu slobode osobne i Zakona od 27. listopada 1862. na obranu prava kućnoga. *Prevodi ilirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciju*, god. 1863, kom. III, br. 5 i 6, str. 51–55.

³⁹ Dèržavni temeljni zakon od 21. Prosinca 1867. o vlasti sudačkoj, *Prevodi ilirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciju*, god. 1868, kom. I, br. 4, str. 12.

⁴⁰ Zakonska osnova o porotnicah za tiskovne parnice, i naše primjetbe, *L'Aula/Sudnica*, vol. 1, br. 4, 1868, str. 4.

4. „PUČKI SUDIJE“ I SLOBODA TISKA U DALMACIJI (1869.–1873.)

Zakonom o uvođenju porote za zločine i prijestupe počinjene tiskom od 9. ožujka 1869.⁴¹ porota je ponovno uvedena u Dalmaciju, i to samo za tiskovne delikte. Od trenutka njegova stupanja na snagu porotni su sudovi trebali odlučivati o svim zločinima i prijestupima počinjenim sadržajem tiska, dok su povrede Zakona o tisku od 12. prosinca 1862., koje su činile prekršaj, ostale u nadležnosti kotarskih sudova.⁴² Budući da je Zakon o uvođenju porote za zločine i prijestupe počinjene tiskom iz 1869. predstavljao *lex specialis*, u slučaju nepostojanja posebne odredbe koja bi se odnosila na nadležnost i postupak supsidijarno su se primjenjivale odredbe dotadašnjeg Zakona o kaznenom postupku u tiskovnim predmetima od 17. prosinca 1862.⁴³

Tiskovni porotni sud sastojao se od sudskog vijeća i 12 porotnika. Sudsko vijeće sastojalo se od predsjednika i dva suca, a ako se radi o zločinu za koji je bila zapriječena kazna tamnice od više od pet godina, tada četiri suca te jednog zapisničara. Predsjednik višeg zemaljskog suda imenovao je na godinu dana za svaki tiskovni sud zamjenika predsjednika, suce i dva suca zamjenika među članovima tiskovnog suda. Porotnim raspravama obično je predsjedao predsjednik tiskovnog suda (§ 16.). Porotne sjednice načelno su se održavale svaka tri mjeseca. Prema potrebi predsjednik višeg zemaljskog suda mogao je odrediti češće održavanje porotnih sjednica (§ 17.). Na svaku porotnu sjednicu pozivalo se 36 glavnih porotnika iz službenog imenika, među kojima se biralo 12 porotnika koji će suditi u konkretnom kaznenom predmetu (§ 18.). Porotnička klupa sastavljala se u nejavnoj sjednici neposredno prije početka rasprave u nazočnosti tužitelja, oštećenika, optuženika i branitelja (§ 20.). Porotnik koji bi bez valjanog razloga izostao ili bi se prije završetka sjednice udaljio bio je kažnjen novčanom kaznom do 50 forinti (§ 21.). Glavna rasprava pred porotom javna je pod prijetnjom ništavosti (§ 27.). Predsjednik porotnog suda dužan je davati porotnicima potrebne obavijesti glede izvršavanja njihove službe, obrazložiti im stvar o kojoj će odlučivati te po potrebi opomenuti ih na njihove dužnosti (§ 28.). Uz dozvolu predsjednika porotnici su mogli postaviti pitanje optuženiku, svjedocima i vještacima (§ 31.). Za potvrdu pitanja o krivnji optuženika, kao i pitanja glede otegotnih okolnosti, potrebna je dvotrećinska

---

⁴¹ Zakon od 9. Ožujka 1869. kojim se uvode porote za zločinstva i prestupke, učinjene tiskopisom (štamptom), *Prevodi ilirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciju*, god. 1869, kom. V, br. 27, str. 119–132.

⁴² Dostal, F. R., *Geschworen-Gerichte für Preß-Prozesse in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern*, Wien, Im Selbstverlage des Verfassers, 1869, str. 7–8.

⁴³ Zakon od 17. Prosinca 1862, o kaznenom postupku u stvarih tiskovnih, *Prevodi ilirski zakonah i naredbah kriepostnih za Dalmaciju*, god. 1863, kom. VI, br. 10, str. 123–127.

većina glasova porotnika. Glede olakotnih okolnosti, kao i okolnosti koje isključuju ili ukidaju kažnjivost, dovoljna je apsolutna većina glasova porotnika. Ako su glasovi podijeljeni, prevagnut će ono mišljenje koje je za optuženika povoljnije (§ 44.). Zakon je predvidio mogućnost presude zbog ogluhe, koja se donosila na prijedlog tužitelja ako pozvani optuženik ne dođe na porotnu sjednicu (§ 55.).

Prema tadašnjoj organizaciji sudstva u Dalmaciji je postojao jedan Viši zemaljski sud u Zadru i četiri prvostupajnska suda: Zemaljski sud u Zadru te Okružni sudovi u Splitu, Dubrovniku i Kotoru.⁴⁴ Prema tome, u Dalmaciji su trebala djelovati četiri tiskovna porotna suda: pri Zemaljskom sudu u Zadru te pri Okružnim sudovima u Splitu, Dubrovniku i Kotoru. Budući da je Zadar u promatranom razdoblju ostao središtem dalmatinskog novinstva, bilo je realno očekivati da će se tiskovne porotne sjednice u Dalmaciji održavati pri Zemaljskom sudu u Zadru. U razdoblju od 1869. do 1873. sve dalmatinske novine izlazile su u Zadru, osim novina *Il Secolo Politico*, koje su tijekom 1869. kratkotrajno izlazile u Splitu.⁴⁵

Pretpostavke za porotničku službu i sastavljanje porotničkih imenika normirao je Zakon kojim se izdaje i od dana proglašenja uvodi u krijepost propis o tome kako se sastavljaju porotnički imenici za tiskovne sudove od 9. ožujka 1869.⁴⁶ Sposobnost za vršenje porotničke službe imali su muški austrijski državljani s navršениh 30 godina života koji znaju čitati i pisati te koji su imali prebivalište u dotičnoj općini najmanje godinu dana. Uz navedene uvjete alternativno su bili postavljeni porezni cenzus, prema kojemu je određeno plaćanje izravnog poreza u najmanjem iznosu od 20 florina, odnosno intelektualni cenzus, koji je podrazumijevao postizanje doktorata na jednom od tuzemnih sveučilišta ili pak položeni ispit mature, odnosno završeni stručni studij na visokoj tehničkoj školi. Također, propisan je i profesionalni cenzus, pa su tako odvjetnici, bilježnici i profesori bili pozvani da budu porotnicima. Porotnici

---

⁴⁴ Razpis ministra pravosudja od 11. Listopada 1852, kojim se do obćega znanja dostavlja ustrojstvo sbornih sudbenih vlastih za Dalmaciju, *Sveobći dèržavo-zakonski i vladni list za Cesarevinu austriansku*, god. 1852, Dio drugi, kom. LXIV, br. 210, str. 927; Verordnung der Minister des Innern, der Justiz und der Finanzen vom 8. Februar 1854, betreffend die politische und gerichtliche Organisation des Königreiches Dalmatien, *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*, god. 1854, kom. XIII, br. 39, str. 203–205; Zakon od 11. Lipnja 1868, o ustrojstvu kotarskih sudova, *Prevodi illirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciu*, god. 1868, kom. VIII, br. 72, str. 267–269.

⁴⁵ Winckler, *op. cit.* u bilj. 15, str. 142–222; Morović, H., *Grada za bibliografiju splitske periodike, Novine 1875–1941*, Split, NIP „Slobodna Dalmacija“, 1968, str. 5–6; Perić, *op. cit.* u bilj. 14, str. 14.

⁴⁶ Zakon od 9. Ožujka 1869, kojim se izdaje i od dana proglašenja uvodi u krijepost propis, kako se imadu sastavljati porotnički imenici za sudove tiskovne, *Prevodi ilirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciu*, god. 1869, kom. V, br. 28, str. 133–136.

su se u pravilu uzimali iz onoga grada u kojemu je tiskovni sud imao svoje sjedište, a u slučaju nedostatnog broja iz njegove neposredne okolice. Upravo je ta odredba izazvala najviše kritika u javnosti. S obzirom na činjenicu da su mnoge austrijske pokrajine bile etnički heterogene, smatralo se opasnim preputiti pojedinom gradu suđenje u tiskovnim deliktima, koji su uglavnom bili političke naravi. Naime, bilo je moguće da porotni sud bude smješten u gradu gdje je dominantna jedna narodnost, pa je prema navodima dalmatinskog časopisa *L'Aula/Sudnica* postojala opasnost da: „porota u tom slučaju nije više jamstvo građanske slobode, koja uvjetuje i onu naroda, nego preimućstvo jedne narodnosti napram drugoj, te izvor sukoba i svakojakih nepravda“.⁴⁷ Stoga je istaknuto kako specifične etničke, jezične i kulturne prilike austrijskih pokrajina nužno zahtijevaju proširenje područja iz kojega će se uzimati porotnici za tiskovni porotni sud.⁴⁸

Odvjetnička komora iz Zadra podnijela je 11. studenog 1869. ministarstvima unutrašnjih poslova i pravosuđa pritužbu glede nezakonitog postupka sastavljanja godišnjeg porotničkog imenika za zadarski tiskovni sud. Usprikoš tome što je zadarskom općinskom zastupstvu mandat istekao 1868. te je prethodno trebalo provesti izbore, ono je formiralo povjerenstvo sastavljeno od članova tog istog zadarskog zastupstva, koje je iz praimenika sastavilo godišnji imenik porotnika. Uvidom u godišnji imenik uočeno je da nisu izabrane osobe koje se zbog svoje razboritosti, poštenja, čestita mišljenja i značaja čine osobito prikladnim za porotničku službu jer su iz njega neopravdano bili ispušteni dvojica odvjetnika iz zadarske Odvjetničke komore, profesori, zemljoposjednici i trgovci, predsjednik, potpredsjednik te gotovo svi članovi zadarske Trgovačko-obrtničke komore.⁴⁹ Pritužbu je 20. prosinca 1869. uputila i Odvjetnička komora iz Dubrovnika glede sastavljanja godišnjeg porotničkog imenika za tiskovni sud u tom gradu, čime je potkrijepila ono što je u svojoj pritužbi utvrdila Odvjetnička komora u Zadru.⁵⁰

Prva i najvjerojatnije jedina tiskovna porotna rasprava prema izloženom *lex specialisu* u Dalmaciji održana je 17. listopada 1872. pred Zemaljskim sudom u Zadru. Sudsko vijeće sastojalo se od predsjednika Friderika pl. Paitonija i dvojice sudaca, Ivana Dominisa i Mihovila Kapovića. Funkciju zapisničara obavljao je Petar Valles. Optužbu je zastupao državni odvjetnik Gaetano Frari. Porotničku klupu činili su: Jakov Bogdanović, Donato Filippi, Ante Toricati, dr. Šime vit. Stermić, dr. Josip pl. Petris, Stipan Gjurić, Petar Giotta, Todor Jur-

---

⁴⁷ Zakonska osnova o porotnicima za tiskovne parnice, i naše primjetbe. (Svrha, vidi broj 4.), *L'Aula/Sudnica*, vol. 1, br. 5, 1868, str. 3.

⁴⁸ *Ibid.*, str. 5.

⁴⁹ Rimostranza della Camera degli Avvocati di Zara, *L'Aula/Sudnica*, vol. 2, br. 22, 1869, str. 169–172.

⁵⁰ Ci scrivono da Ragusa, *Il Nazionale*, br. 104, Zadar, 29. prosinca 1869., str. 2.

ković, Stjepan vit. Ljubiša, Ivan Fatović, Petar vit. Abelić i Ivan Marija Graovac-Brunelli. Optuženik je bio Ante pl. Ivellio, sudbeni pristav u Cavtatu, 33 godine, rođen u Imotskom, s prebivalištem u Cavtatu, oženjen i ima djecu, katolik, nekažnjavan. Na samom početku porotne rasprave predsjednik sudskog vijeća svečanim se govorom obratio porotnicima i naveo kako u njima vidi uspostavu novog i moćnog čimbenika civilizacije i napretka te snažnu polugu u vršenju pravosuđa. Također je istaknuo da se radi o „inauguraciji prvog porotnog suda u Dalmaciji“.⁵¹

Rasprava je vođena na talijanskom jeziku. Prilikom polaganja prisege na talijanskom porotnik Stjepan Ljubiša⁵² odgovorio je da priseže na slavenskome jeziku te je u svome obraćanju predsjedniku sudskog vijeća istaknuo kako je njegov materinji jezik slavenski te da prisega ubuduće treba biti na tome jeziku.⁵³ Taj je zahtjev bio opravdan. Radi postizanja jezične ravnopravnosti na sudovima ministar pravosuđa izdao je u veljači 1869. naredbu prema kojoj se sudovi u Dalmaciji u kaznenim predmetima sa strankama koje govore „slavenskim“ odnosno „ilirsko-dalmatinskim“ jezikom moraju koristiti tim istim jezikom kao uobičajenim zemaljskim jezikom u Dalmaciji. To je vrijedilo za iskaze svjedoka i okrivljenika, kao i za njihovo protokoliranje, zaključke koji su se sastavljali tijekom istrage i u stadiju podizanja optužnice, vođenje glavne rasprave u kaznenim predmetima zločina i prijestupa, sastavljanje i objavu presude zajedno s njezinim obrazloženjem.⁵⁴

Potom je slijedilo iznošenje optužbe. Prema optužbi, u dopisu naslovljenom „Ragusa, 25. giugno“ objavljenom u novinama *Il Nazionale. Supplemento*, broj 53 od 3. srpnja 1872., optuženik je, govoreći o kaznenom predmetu izvjesnog bračnog para Obradović, optuženog za prijevaru i potom oslobođenog na Okružnom sudu u Dubrovniku, pri čemu se konkretni predmet trenutačno

⁵¹ Mistni i pokrajinski glasovi, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 84, Zadar, 19. listopada 1872., str. 4; I. Seduta della Corte di Assise. Zara, 17 ottobre 1872., *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 85, Zadar, 23. listopada 1872., str. 3–4; I. Seduta della Corte di Assisi. (Continuazione, vedi N. 85), *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 86, Zadar, 26. listopada 1872., str. 3; Notizie locali e provinciali, *Il Nazionale. Supplemento*, br. 84, Zadar, 19. listopada 1872., str. 1.

⁵² Od 1861. bio je zastupnik u Dalmatinskome saboru, a od 1870. njegov predsjednik, kada je živio u Zadru. Bio je i zastupnik u Carevinskome vijeću u Beču. „Ljubiša, Stjepan Mitrov“, u: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013–2025, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/ljubisa-stjepan-mitrov> (17. veljače 2025.).

⁵³ I. Seduta della Corte di Assise. (Continuazione, vedi N. 86), *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 87, Zadar, 30. listopada 1872., str. 4.

⁵⁴ Verordnung vom 26. Februar 1869, N. 2140, des Justiz-Ministers über den Gebrauch der slavischen in Dalmazien landesüblichen Sprache in den gerichtlichen Angelegenheiten, *Landes-Gesetz- und Verordnungsblatt für Dalmatien*, god. 1869, kom. IV, br. 9, str. 33–34; Maštrović, V., *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1959, str. 86–87.

raspravljao u drugome stupnju, kritizirao oslobađajuću presudu te je „na najstrašnji način napao odluku sudskog vijeća“. To proizlazi iz sljedećeg citata: „Okružni sud u Dubrovniku takvom je presudom potvrdio *modus et formis* načelo prema kojemu je plaćanje vlastitih dugova jedna dobra i lijepa glupost, pa stoga dužnici odsada mogu biti u potpunosti mirni (...). Koja lijepa moralna pouka našem narodu! Sudovi koji su ustanovili postojanje nepoštenja i neiskrenosti, no ne znaju kako ih kazniti. Nasreću, državno je odvjetništvo uložilo žalbu te se nadamo kako će drugostupanjska odluka ukloniti daljnju štetu.“⁵⁵ Nadalje, u dopisu naslovljenom „Ragusa, 5. luglio“, objavljenom u broju 57 *Il Nazionale. Supplemento* od 17. srpnja 1872., navodi se kako je apelacijski sud preinačio prvostupanjsku presudu Okružnog suda u Dubrovniku te je osudio bračni par Obradović za zločin prijevare. Taj dopis opet spominje motive donošenja prvostupanjske odluke na način koji nije laskao Okružnom sudu u Dubrovniku. Temeljem navedenoga optuženiku je stavljeno na teret da je putem tiska nastojao porugama, neistinitim navodima i izokretanjem činjenica potaknuti druge na mržnju i prijezir prema državnim vlastima, za što je predviđena zatvorska kazna u trajanju od jednoga do šest mjeseci (prijestup bunjenja iz § 300. Kaznenog zakona o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852., dalje: KZ 1852). Pored toga, bio je optužen za prijestup protiv sigurnosti poštenja iz čl. V. Novele Kaznenog zakona od 17. prosinca 1862.,⁵⁶ kašnjevog zatvorom od jednog do šest mjeseci, kao i za prijestup iz čl. VIII., koji se sastojao u raspravljanju o dokazima te predviđanju ishoda pendentnog kaznenog postupka na način koji može štetno utjecati na konačnu odluku suda, za što je predviđen zatvor od jednoga do tri mjeseca.

Po okončanju dokaznog postupka porotnicima su bila postavljena ukupno tri pitanja. Nakon što su se povukli u vijećnicu, porotnici su najprije među sobom većinom glasova za pročelnika izabrali Stipana Gjurića, koji je trebao voditi vijećanje i glasovanje porotnika te ih zastupati prema sudskom vijeću. Nakon jednosatnog tajnog vijećanja porotnici su niječno odgovorili na sva postavljena pitanja i time donijeli oslobađajući pravorijek, pa je optuženik bio oslobođen.⁵⁷

---

⁵⁵ I. Seduta della Corte di Assise. (Continuazione, vedi N. 86), *loc. cit.*

⁵⁶ Usporedno s tiskovnim zakonima iz 1862., kao svojevrсни korektiv slobode tiska, usvojena je Novela Kaznenog zakona od 17. prosinca 1862., kojom je pružena pojačana kaznenopravna zaštita od novinskih napada i uvreda ustavu, Carevinskom vijeću i pokrajinskim saborima, javnim službenicima, vojsci i dušobrižnicima glede njihova službenog djelovanja. Zakon od 17. prosinca 1862., glede nekih popunah zakona kaznenoga obćega i vojničkoga, *Prevodi ilirski zakonah i naredbah kriepostnih za Dalmaciju*, god. 1863, kom. VI, br. 11, str. 128–130; Winckler, *op. cit.* u bilj. 15, str. 105.

⁵⁷ Notizie locali e provinciali, *Il Nazionale. Supplemento*, br. 85, Zadar, 23. listopada 1872., str. 1–2; I. Seduta della Corte di Assise. (Continuazione, vedi N. 87), *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 88, Zadar, 2. studenog 1872., str. 2–3; I. Seduta della Corte di

5. POROTA KAO OPĆI INSTITUT PREMA ZAKONU O KAZNENOM POSTUPKU IZ 1873.

Reforma sustava kaznenog postupka i uvođenje porote kao općeg instituta u Dalmaciju predstavljali su rezultat obnavljanja političkog života u Austriji nakon završetka Bachova apsolutizma i vraćanja ustavnosti 1860. Srž promjena kaznenog zakonodavstva predstavljao je Zakon o kaznenom postupku od 23. svibnja 1873. (dalje: ZKP 1873),⁵⁸ nastao kao rezultat dugogodišnjih pripremnih radova započetih još 1861., tijekom kojih je bilo izrađeno ukupno deset nacрта, te se može smatrati „jednim od tehnički najdotjeranijih zakonika o kaznenom postupku svoga vremena“.⁵⁹ ZKP 1873 stupio je na snagu 1. siječnja 1874. u svim krunovinama i zemljama zastupanim u Carevinskom vijeću. Njime je ujedno izvan snage stavljen Zakon o uvođenju porote za zločine i prijestupe počinjene tiskom iz 1869. jer se glavna rasprava glede tiskovnih delikata trebala ubuduće voditi po novom općem zakonu o kaznenom postupku. Uvođenje porote kao općeg instituta u Dalmaciju dočekano je s oduševljenjem, čemu svjedoči govor predsjednika Dalmatinskog sabora Stjepana Ljubiše prilikom svečanog otvaranja XIII. zasjedanja Dalmatinskog sabora 15. rujna 1874. Tom je prigodom istaknuo „dvije veličanstvene stvari“ koje su se tijekom 1874. zbile u Dalmaciji: početak gradnje dalmatinske željeznice te uvođenje porote, stare slavenske ustanove koja je isprva bila uskraćena Dalmatincima, ali je sada ta nepravda uklonjena.⁶⁰

U nadležnost porotnih sudova pripadali su taksativno nabrojani zločini i prijestupi, koje općenito možemo podijeliti u tri skupine: 1) zločini i prijestupi počinjeni sadržajem tiska; 2) politički zločini i prijestupi te 3) teški zločini, tj. oni zločini za koje se po zakonu može izreći kazna u trajanju dužem od 5 godina tamnice.⁶¹ Odredbe o porotnim sudovima smještene su u glavi XIX. ZKP-a 1873, koja nosi naziv „O porotnih sudovih (porotah)“. Porotni se sud sastojao iz tročlanog sudskog vijeća i porotničke klupe od 12 porotnika. Predsjednika porotnog suda imenovao je predsjednik Višeg zemaljskog suda u Zadru, i to su u pravilu zbog svojega autoriteta bili predsjednici suda prvoga stupnja. Sastavlja-

---

Assise. (Continuazione e fine, vedi N. 88), *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 89, Zadar, 6. studenog 1872., str. 4.

⁵⁸ Zakon od 23. Svibnja 1873, kojim se uvodi postupnik kazneni, *Državo-zakonski vladni list za kraljevine i zemlje zastupane u vieću cesarevinskom*, god. 1873, kom. XLII, br. 119, str. 397–501.

⁵⁹ Bayer, V., *Kazneno procesno pravo-odabrana poglavlja, Knjiga II.: Povijesni razvoj kaznenog procesnog prava*, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Sektor kadrovskih, pravnih i obrazovnih poslova, 1995, str. 152.

⁶⁰ *Izvišća Brzopisna i Analitična XIII. zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, Tiskom Narodnog Lista, 1874, str. 75.

⁶¹ Zohar, F., Novi kazneni postupnik, *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 1, br. 7, 1873, str. 196.

nje porotničke klupe obavljalo se za svaki pojedini kazneni predmet neposredno prije početka glavne rasprave u nejavnoj sjednici i u nazočnosti tužitelja, optuženika i njegova branitelja, oštećenika te pozvanih porotnika.⁶² Porotni sudovi postojali su u sjedištu svakog suda prvog stupnja. U Dalmaciji su 1874. djelovala četiri porotna suda: pri Zemaljskom sudu u Zadru i pri okružnim sudovima u Splitu, Dubrovniku i Kotoru. Nakon osnutka Okružnog suda u Šibeniku i početka njegova rada 1. siječnja 1898. porotna su se suđenja održavala i pri šibenskom okružnom sudu.⁶³ Redovite porotne sjednice održavale su se svaka tri mjeseca, i to onim redosljedom koji je određivao Viši zemaljski sud u Zadru kao sud drugog stupnja za Dalmaciju. Izvanredne porotne sjednice održavale su se prema potrebi, po naređenju predsjednika tog istog suda.

Istovremeno sa ZKP-om 1873 usvojena su još dva zakona: Zakon o sastavljanju porotničkih imenika te Zakon o privremenoj obustavi porote, oba od 23. svibnja 1873. Kako bi se omogućilo pravovremeno sastavljanje porotničkih imenika i priprema za početak djelovanja porotnih sudova odmah nakon uvođenja ZKP-a 1873, Zakon o sastavljanju porotničkih imenika iz 1873. stupio je na snagu danom proglašenja, dakle 30. lipnja.⁶⁴ U Dalmaciji je taj zakon bio objavljen na talijanskom i hrvatskom prijevodu u *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski i Pokrajinski listu zakona i naredaba za Dalmaciju*.⁶⁵ Njime je ujedno bio ukinut Zakon o sastavljanju porotničkih imenika za tiskovne sudove iz 1869. jer je potonji normirao sastavljanje porotničkih imenika samo za tiskovne porotne sudove.

---

⁶² Više o odredbama ZKP-a 1873 o porotnim sudovima vidi u: Pastović, D., Normativni okvir porotnog suđenja u Istri u razdoblju od 1873. do 1918., *Pravni vjesnik*, vol. 31, br. 2, 2015, str. 77–108.

⁶³ Prva porotna sjednica pri Okružnom sudu u Šibeniku započela je 7. ožujka 1898. Naredba ministarstva pravde od 3. avgusta 1897, kojom se aktivuje okružni sud Šibenik u Dalmaciji, *List državnijeh zakona za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vijeću*, god. 1897, kom. LXXVI, br. 188, str. 1237; Domaće vesti, *Narodni list*, br. 12, Zadar, 9. veljače 1898., str. 5.

⁶⁴ Zohar, *op. cit.* u bilj. 61, str. 203.

⁶⁵ Službeni dio. Zakon od 23 svibnja 1873, o tom, kako se sastavljaju imenici porotnikah, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 64, Zadar, 9. kolovoza 1873., str. 1–4; Zakon od 23 svibnja 1873, o tom kako se sastavljaju imenici porotnikâ, *Pokrajinski list zakonâ i naredbâ za Dalmaciju*, god. 1873, kom. XVII, br. 50, str. 231–242.

6. GODIŠNJI IMENICI POROTNIKA ZA 1874. U DALMACIJI – STRUKTURA I JEZIČNO PITANJE

Godišnji imenik porotnika za područje Zemaljskog suda u Zadru za 1874. objavljen je u službenim novinama *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*. Broj osoba unesenih u godišnji glavni imenik porotnika iznosio je 270. Od toga je najveći broj osoba dolazio iz kotara Zadar, njih čak 138, a od toga čak 101 porotnik iz zadarske općine. U godišnji dopunski imenik unesene su samo osobe koje su imale prebivalište u mjestu sjedišta porotnog suda, dakle u Zadru, i to ukupno 70. Ako se promotri struktura porotnika prema njihovu zanimanju, uočljivo je kako su najzastupljeniji bili zemljoposjednici, trgovci, liječnici, farmaceuti, odvjetnici, bilježnici i obrtnici. U Dalmaciji, koja je bila ruralna zemlja s najvećim udjelom seljačkog stanovništva, seljaci u poroti nisu bili razmjerno zastupljeni. Tako je u čitavom godišnjem porotničkom imeniku za Zemaljski sud u Zadru za 1874. unesen samo jedan seljak, Božo Zelebaba iz mjesta Golubić u općini Knin.⁶⁶ Isti slučaj nalazimo i kod godišnjeg imenika porotnika za 1874. za područje Okružnog suda u Splitu, gdje većina unesenih osoba nije pripadala društvenom krugu seljaka. Tako je u časopisu *Právo, pravničko-upravni list* navedeno: „Porotnički imenik izradjen Povjerenstvom takav je, da je nova postava lišena ovih poglavitih koristi. U njem su 82 posjednika nastanjena malo da ne svaki u gradu i u varoših, 42 trgovca, 27 što liekará što učiteljâ, 23 odvjetnika i pravnika, 15 obrtnikâ, 9 profesorá, 8 bilježnikâ, 8 zanatlijâ, 1 pomorac i 1 mešetar. Po taj način, kako se vidi, uklonila se sva seoska ruka, i malo da ne svi obtuženici se nahode u okolnostih grdjih nego li su bili pod prošastim zakonodavstvom, pošto je odprije bilo u sudačkom sboru osobâ što su se barem za dugo usavještile bile jezikom i življenjem okrivljenikâ.“⁶⁷ Osnovni nedostatak isključenja seljačkog elementa iz porote jest taj što su o krivnji većine optuženika odlučivale osobe koje zbog pripadnosti različitom društvenom sloju nisu poznavale njihov način života i običaje. Do podzastupljenosti seljačkog stanovništva u porotničkim imenicima u Dalmaciji zasigurno je došlo i zbog toga što je najveći dio dalmatinskih seljaka bio isključen od porotničke službe zbog nepismenosti te zbog neispunjavanja poreznog ili profesionalnog cenzusa propisanog § 1. Zakona o sastavljanju porotničkih imenika iz 1873.⁶⁸ Upravo porezni cenzus, tj. iznos od 10 florina izravnog poreza godišnje, smatrao se previsokim za dalmatinske prilike jer je

---

⁶⁶ Službeni dio, Imenik porotnikah sastavljen da se izvrši Zakon 23 svibnja 1873 za okoliš sudbenoga Suda u Zadru, za godinu 1874., *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 105, Zadar, 31. prosinca 1873., str. 1–3.

⁶⁷ O sastavljanju porotničkog imenika, *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 15, 1874, str. 93.

⁶⁸ Vidi više u: Pastović, *op. cit.* u bilj. 62, str. 95–98.

njega plaćala manjina. Smanjenjem poreznog cenzusa na 5 florina omogućilo bi se da u porotu uđe veći dio seoskog stanovništva.⁶⁹

Drugi važan prigovor odnosio se na problem poznavanja jezika koji se govorio u Dalmaciji. Kao što je ranije navedeno, u Dalmaciji su u uporabi bili talijanski jezik kao jezik višeg društvenog sloja i građanstva te slavenski jezik, kojim se koristio najveći dio stanovništva, pretežno seljački. Gradsko stanovništvo u Dalmaciji većinom je uz talijanski znalo i slavenski jezik, što je vidljivo iz sljedećeg citata: „Neko misli, da će s porotnicima biti pokora, jer da će porotnici biti većinom ljudi iz grada, koji jeziku narodnomu nisu vješti. Koliko su poznati nam naši gradovi i njihovi stanovnici, možemo čisto i slavno ustvrditi, da gradiški stanovnici, ako i zamašaju gdješto izgovorom, ako i nisu najnježnijim tančinama jezika vješti, jezik poznaju ogromnom većinom kao svoj materinski, a svi ostali kao jezik, kojim se danomice služe u svojim poslovima.“⁷⁰

Povjerenstvo čija je zadaća bila izraditi godišnji imenik porotnika pri Okružnom sudu u Splitu kao osnovni kriterij izbora odredilo je poznavanje oba jezika pokrajine te je stoga isključilo sve one osobe koje, uz slavenski jezik, nisu znale i talijanski. Time je, prema mišljenju Odvjetničke komore iz Splita, povrijeđen § 9. Zakona o sastavljanju porotničkih imenika iz 1873., jer je uvjet poznavanja više jezika ustanovljen za one pokrajine gdje optuženici i porotnici mogu biti različite narodnosti, navodeći, primjerice, Češku, Moravsku, Galiciju, Štajersku i Korušku. Toga u Dalmaciji nema jer se može reći da „između tisuće obtuženikâ 999 je seljanâ, a ovi od Raba do Budve ne govore do li hrvatsko-srbskog jezika“.⁷¹ Takvom se praksom kao razlog nesposobnosti za porotničku službu označilo isključivo znanje slavenskog jezika te je isključenjem slavenskog seoskog stanovništva porota učinjena povlasticom za građanski sloj, umjesto da bude dostupna svim društvenim slojevima koji ispunjavaju zakonom tražene uvjete razuma, poštenja i neovisnosti. Stoga je Odvjetnička komora u Splitu, na prijedlog odvjetnika Koste Vojnovića, 12. svibnja 1874. podnijela ministarstvu pravosuđa pritužbu protiv nezakonito sastavljenog godišnjeg imenika porotnika pri Okružnom sudu u Splitu. Opisane nezakonitosti nisu bile uočene kod sastavljanja godišnjeg imenika porotnika pri drugim dalmatinskim sudovima. Povjerenstva za sastavljanje godišnjih imenika za 1874. pri sudovima u Zadru i Dubrovniku pridržavala su se odredbe § 9. Zakona o sastavljanju porotničkih imenika iz 1873. te su redovito isključivale osobe koje su znale samo jedan od pokrajinskih jezika, neovisno o tome radi li se o talijanskom ili slavenskom. Kod Okružnog suda u Dubrovniku čak

---

⁶⁹ Porota, *Zemljak*, br. 43, Zadar, 3. kolovoza 1873., str. 1.

⁷⁰ Narodna korist u novoj sudbenoj uredbi, *Zemljak*, br. 2, Zadar, 7. siječnja 1874., str. 1.

⁷¹ O sastavljanju porotničkog imenika, *op. cit.* u bilj. 67, str. 92.

se vodilo računa o tome da najmanje trećina porotnika unesenih u godišnji imenik zna oba jezika.⁷²

Na mogućnost pojave problema sudskog jezika u Dalmaciji upozoravalo se odmah nakon stupanja na snagu ZKP-a 1873: „Kojim će se jezikom govorit na konačnim raspravam i pisat obtužnice i presude, ne kaže novi postupnik (...) Sljedovat će dosadašnja šarovitost na raspravam, gdje sucki zbor govori hrvacki, gdje branitelj nasvjtuje obtuženika reći, da voli da branitelj njegov i državni odvjetnik govore talijanski i gdje potom oba ta gospodina obasiplju obtuženika talijanštinom, i gdje će oni na sudski zbor i na porotnike opravljat talijanskih upita, a gdje obtuženik na srijedi sjedi ka ćuk, i dosta toga ne razumije, što se oko njega mota.“⁷³ Naredbom o uporabi zemaljskih jezika u izvanjskoj službi političko-upravnih vlasti, sudova i državnih odvjetništava u Dalmaciji od 20. travnja 1872.⁷⁴ određeno je da se u kaznenim predmetima zaključci, presude s obrazloženjem, optužnice te zapisnici o raspravama trebaju dostaviti okrivljeniku na onom zemaljskom jeziku kojim se on služi. Glavne rasprave također su se trebale održavati na tom jeziku. Ipak, državni odvjetnik, privatni tužitelj i branitelj mogli su se u svojim iskazima, uz pristanak okrivljenika, koristiti drugim zemaljskim jezikom. Potonja odredba omogućila je najčešće braniteljima da, uz privolu okrivljenika, zahtijevaju vođenje porotne rasprave na talijanskom jeziku.⁷⁵

7. DJELOVANJE POROTNIH SUDOVA U DALMACIJI TIJEKOM 1874.

Radi uvida u prvu godinu primjene porote kao općeg instituta u Dalmaciji najprije slijedi tablični prikaz, iz kojega je vidljiv broj sjednica porotnih sudova u Dalmaciji tijekom 1874., njihovo trajanje, broj optuženika te broj oslobođajućih i osuđujućih pravorijeka, kao i pojedini posebni slučajevi koji su nastupili u porotnim raspravama.⁷⁶

---

⁷² *Ibid.*, str. 91–95.

⁷³ Naš jezik i novi kazneni postupnik, *Zemljak*, br. 10, Zadar, 28. siječnja 1874., str. 1.

⁷⁴ Naredba Ministarstva unutrašnjih posala i pravosudja dne 20 Travnja 1872, o upotrebljenju zemaljskih jezika u vanjskoj službi političko-upraviteljnih Vlasti, Sudova i državnih odvjetništva u Dalmaciji, *Pokrajinski list zakonâ i naredbâ za Dalmaciju*, god. 1872, kom. VI, br. 17, str. 49–52; Maštrović, *op. cit.* u bilj. 54, str. 87.

⁷⁵ Ozbiljna rieč odvjetnicima u Dalmaciji, *Narodni list*, br. 59, Zadar, 25. srpnja 1874., str. 1.

⁷⁶ Tablica je izrađena prema službenim statističkim podacima sadržanim u: *Statistisches Jahrbuch für das Jahr 1874.*, Herausgegeben vom der. k. k. statistischen Central-Commission, Heft VI. Strafrechtspflege der Civil-Gerichte der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder im Jahre 1874, Wien, Druck der kaiserlich-koeniglichen Hof- und Staatsdruckerei, 1877, str. 54–55.

DJELOVANJE POROTNIH SUDOVA U DALMACIJI TIJEKOM 1874. GODINE

Porotni sud	Porotne sjednice		Broj raspravnih dana	Broj optuženika	
	redovite	izvanredne		optužnica državnog odvjetništva	privatni tužitelj
Zadar	2	0	51	67	2
Split	2	0	35	30	0
Dubrovnik	2	0	19	40	0
Kotor	1	0	4	4	0

Porotni sud	Oslobođeni	Osuđeni	Suspenzija porotničkog pravori-jeka	Naknadna pouka porotnicima	Zahtjev porotnika za promjenom pitanja	Ponovljeno vijećanje porotnika
Zadar	17	51	1	3	2	1
Split	4	26	1	0	0	0
Dubrovnik	7	33	4	0	0	1
Kotor	0	4	0	0	0	0

Tijekom 1874. pri porotnim sudovima u Zadru, Splitu i Dubrovniku održane su po dvije redovite sjednice, dok je pri porotnom sudu u Kotoru održana samo jedna redovita sjednica, što se može objasniti manjim brojem kaznenih djela iz nadležnosti porote na tome području. Također, tijekom 1874. nije održana nijedna izvanredna sjednica porotnih sudova.

Viši zemaljski sud u Zadru odredio je da se prva redovita sjednica porotnog suda pri Zemaljskom sudu u Zadru otvara 1. srpnja 1874. pod predsjedanjem Friderika pl. Paitonija (kao zamjenici određeni su sudski savjetnici Ivan Dominis i Mihovil Kapović), 10. srpnja u Splitu pod predsjedanjem Bože Paladina (zamjenici Ante Berčić i Josip Alačević) te 24. lipnja u Dubrovniku pod predsjedanjem Josipa Valenčića (zamjenik Ivan pl. Bersa).⁷⁷ Druga redovita sjednica porotnih sudova u Dalmaciji tijekom 1874. započela je 2. studenog pri Zemaljskom sudu u Zadru, 26. listopada pri Okružnom sudu u Splitu te 9. prosinca pri Okružnom sudu u Dubrovniku s istim predsjednicima i zamjenicima kao i kod prve redovite sjednice.⁷⁸ Prva i ujedno

⁷⁷ Službeni dio. Obznane, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 39, Zadar, 16. svibnja 1874., str. 1; Viesti, *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 14, 1874, str. 64.

⁷⁸ Službeni dio. Oznana, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 71, Zadar, 5. rujna 1874., str. 1; Službeni dio. Oznana, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 88, Zadar, 4. studeni 1874., str. 1.

jedina redovita sjednica porotnog suda pri Okružnom sudu u Kotoru otvorena je 16. studenog 1874.⁷⁹

Rubrika tablice pod nazivom „Suspendija porotničkog pravorijeka“ odnosi se na slučajeve predviđene u § 332. ZKP-a. Posrijedi je iznimka od općeg pravila prema kojemu pravorijek porotnika o činjeničnim okolnostima sadržanim u pitanjima predstavlja nepromjenjivu podlogu za odluku suda. Ta je iznimka ustanovljena u korist optuženika u slučaju kada porotnici optuženika proglašavaju krivim, a sudsko je vijeće jednoglasnog mišljenja da su se porotnici u svojoj izreci prevarili u glavnoj stvari. Tada je sud po službenoj dužnosti donosio odluku da se rješenje predmeta odgodi za prvu buduću porotnu sjednicu i da se stvar doznači drugoj poroti. U praksi je iznimno rijetko dolazilo do primjene te odredbe, pa je stoga znakovito da je već tijekom prve godine djelovanja porote u Dalmaciji do suspendije osuđujućih pravorijeka porotnika došlo u čak šest slučajeva, pri čemu su čak četiri suspendije bile pri istom porotnom sudu u Dubrovniku.⁸⁰

Naknadna pouka porotnicima predstavljala je preventivnu mjeru za sprječavanje pogrešnog pravorijeka, koji bi proizašao iz pogrešnog shvaćanja postavljenih pitanja.⁸¹ Navedenu su mogućnost tijekom 1874. iskoristili samo porotnici pri porotnom sudu u Zadru, i to u tri navrata. Nakon što su porotnici napustili prostoriju za vijećanje, nitko od njih više nije mogao odustati od svoga prethodno danog mišljenja. Međutim, ZKP 1873 dopustio je mogućnost ponovnog vijećanja ako je to bilo potrebno da se uklone pogrešni podaci i nedostaci koji su u pravorijek dospjeli pukim nesporazumom porotnika (§ 330. ZKP-a 1873). Ponavljanje vijećanja bilo je moguće i na zahtjev sudskog vijeća ako je pravorijek porotnika bio nerazgovijetan, nepotpun ili proturječan (§ 331. ZKP-a 1873). Sudsko je vijeće o tome odmah donosilo odluku te je porotnicima davalo pitanja i odgovore s nalogom da se vrate u vijećnicu i nakon ponovljenog vijećanja isprave svoju odluku. Pritom su porotnici mogli preinačiti samo one odgovore kojima je bilo prigovoreno te odgovoriti na ona pitanja koja su bila postavljena kao nova ili u promijenjenom obliku.⁸² Iz statističkih podataka proizlazi kako je do ponavljanja vijećanja porotnika radi uklanjanja krivih podataka koji su u pravorijek dospjeli pukim nesporazumom došlo samo jedanput, i to pri porotnom sudu u Dubrovniku. Također, zabilježen je

---

⁷⁹ Službeni dio. Oznana, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 76, Zadar, 23. rujna 1874., str. 1.

⁸⁰ U prilog zaključku da se radi o velikom broju slučajeva sudske suspendije osuđujućih porotničkih pravorijeka govori i usporedba s djelatnošću porotnog suda pri Okružnom sudu u Rovinju s nadležnošću za Istru. Od 1874. do 1912. porotni sud u Rovinju samo je jednom suspendirao pravorijek porotnika, i to tijekom 1877. Pastović, *op. cit.* u bilj. 62, str. 93.

⁸¹ *Ibid.*, str. 88.

⁸² *Ibid.*, str. 91.

samo jedan slučaj ponovnog vijećanja porotnika na zahtjev sudskog vijeća, i to bez promjene postavljenih pitanja, koji je bio pri porotnom sudu u Zadru.⁸³

Prva porotna rasprava prema ZKP-u 1873 pri Zemaljskom sudu u Zadru održana je 1. srpnja 1874. protiv Špire Bucala iz Kninskog Očestova zbog izdajnog umorstva. Rasprava je izazvala velik interes građanstva, a među slušateljima su bili predsjednik Višeg zemaljskog suda u Zadru Frane Rossi-Sabatini i državni nadodvjetnik Maksim Nikolić. Porotnici su na dva postavljena pitanja niječno odgovorili te je optuženik bio oslobođen.⁸⁴ Prva porotna rasprava pri Okružnom sudu u Splitu održana je 10. i 11. srpnja 1874. protiv Jakova Vranjića iz Zagvozda zbog izdajnog umorstva te je bio osuđen na smrtnu kaznu.⁸⁵ Pred Okružnim sudom u Dubrovniku prva porotna rasprava bila je 24. lipnja 1874. protiv Jure Redjo iz Stravče zbog pokušaja umorstva i prekršaja protiv sigurnosti života iz § 335. KZ-a 1852. Optuženik je naposljetku bio osuđen za pokušaj nanošenja teške tjelesne ozljede na dvije godine teške tamnice.⁸⁶ Dalmatinske novine pratile su i iscrpno izvještavale o prvoj redovitoj sjednici porotnih sudova u Zadru i Splitu, pa detaljne podatke o sastavu sudskog vijeća, porote, državnom odvjetniku i optužbi, okrivljeniku, branitelju, pitanjima postavljenim porotnicima, kao i tijeku te ishodu rasprava nalazimo u *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski, Zemljak i Il Dalmata*.

Prva redovita sjednica porotnog suda u Zadru završila je 8. kolovoza 1874. te je trajala 39 dana. Tijekom nje raspravljeno je 17 kaznenih predmeta, od čega je 16 predmeta bilo konačno riješeno, dok je jedan predmet (za zločin prijevare) bio odgođen radi dopune istrage.⁸⁷ Od 16 riješenih predmeta jedna (prva) rasprava zbog zločina umorstva bila je okončana oslobađajućim pravorijekom, dok je jedna rasprava (za zločin silovanja) bila okončana odustankom

---

⁸³ Radi se o porotnoj raspravi u Zadru od 10. srpnja 1874. protiv Nikole Romića iz Tribunja kod Drniša, optuženog za zločin paleža i pokušaj teške tjelesne ozljede. Porotnicima je bilo postavljeno ukupno 10 pitanja: dva glavna, pet sporednih i tri eventualna. Sudsko je vijeće ustanovilo da su odgovori porotnika na 5. i 6. pitanje u proturječju s odgovorom na 4. pitanje, pa je naložilo poroti da ispravi svoju odluku na 6. pitanje. I. zasjedanje porotničkog suda, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 56, Zadar, 15. srpnja 1874., str. 4–5.

⁸⁴ Prvi porotnički sud u Zadru, *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 16, 1874, str. 117–122; I. sessione della corte d'assise di Zara, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 53, Zadar, 4. srpnja 1874., str. 4.

⁸⁵ Prva rasprava pred porotničkim Sudom u Spljetu, *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 16, 1874, str. 122–127; Prva rasprava pred porotničkim Sudom u Spljetu (Svršetak), *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 17, 1874, str. 155–158; I. sessione della Corte d'assise in Spalato, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 58, 22. srpnja 1874., str. 4.

⁸⁶ Prva rasprava pred porotom u Dalmaciji, *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 17, 1874, str. 152–154; Prva rasprava pred porotom u Dalmaciji (Svršetak), *Právo, pravničko-upravni list*, vol. 2, br. 18, 1874, str. 183–191.

⁸⁷ Mistni i pokrajinski glasovi, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 59, Zadar, 25. srpnja 1874., str. 6.

državnog odvjetnika od optužbe.⁸⁸ Preostalih 14 predmeta riješeno je osudom najmanje jednoga od okrivljenih. Optužnica je bilo: pet zbog umorstva, dvije zbog čedomorstva, tri zbog ubojstva, tri zbog paleža, jedna zbog silovanja, jedna zbog razbojništva, jedna zbog prijevare, jedna zbog krađe te druge u svezi s drugim zločinima. U četiri rasprave zbog umorstva bile su izrečene sljedeće kazne: smrtna kazna za dvojicu okrivljenika u istom predmetu,⁸⁹ šest godina teške tamnice za dvojicu okrivljenika u druga dva predmeta, pri čemu je jedan bio osuđen za ubojstvo, a drugi za tešku tjelesnu ozljedu sa smrtnom posljedicom,⁹⁰ i četiri godine za četvrtog osuđenika, naposljetku osuđenog za tešku tjelesnu ozljedu sa smrtnom posljedicom.⁹¹ U dvije rasprave zbog čedomorstva jedna je optuženica osuđena na pet godina teške tamnice,⁹² dok je druga oslobođena za čedomorstvo te osuđena za prekršaj zataje poroda na tri mjeseca strogog zatvora.⁹³ Glede tri rasprave o ubojstvu jedan je optuženik bio osuđen na tri godine teške tamnice, drugi na šest godina, dok je treći optuženik bio oslobođen zbog postojanja okolnosti koje isključuju krivnju. U prvoj raspravi zbog paleža izrečena je kazna od četiri godine teške tamnice, u drugoj od 10 godina zbog stjecaja s teškom tjelesnom ozljedom, a u trećoj raspravi zbog paleža, zlobne štete, krađe i javnog nasilja od 18, 12, četiri i tri godine.⁹⁴ Tijekom druge redovite sjednice porotnog suda u Zadru, pored kaznenih djela općeg kriminaliteta,⁹⁵ bile su najavljene tri tiskovne porotne rasprave: dvije protiv *Il Dalmata* i jedna protiv *Il Nazionale*.⁹⁶ Naposljetku su održane dvije tiskovne porotne rasprave, što potvrđuju statistički podaci, prema kojima su

---

⁸⁸ I. Zasjedanje porotničkog suda, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 58, Zadar, 22. srpnja 1874., str. 3–4.

⁸⁹ I. Zasjedanje porotničkog suda Zadarskoga, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 64, Zadar, 12. kolovoza 1874., str. 4–5.

⁹⁰ Corte d'assise, *Zemljak*, br. 80, Zadar, 17. srpnja 1874., str. 3; I. Zasjedanje porotničkog suda, Dodatak k' Br. 57 „Objavitelja Dalmatinskoga“, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 57, Zadar, 18. srpnja 1874., str. 5; Prima sessione della corte d'assise di Zara, Dodatak k' Br. 63 „Objavitelja Dalmatinskoga“, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 63, Zadar, 8. kolovoza 1874., str. 5.

⁹¹ I. Zasjedanje porotničkog suda, I Dodatak k' Br. 60 „Objavitelja Dalmatinskoga“, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 60, Zadar, 29. srpnja 1874., str. 6–7.

⁹² I. Zasjedanje Zadarske porote, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 54, Zadar, 8. srpnja 1874., str. 4.

⁹³ I. Zasjedanje porotničkog suda, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 55, Zadar, 11. srpnja 1874., str. 4–5; Corte d'assise, *Zemljak*, br. 77, Zadar, 10. srpnja 1874., str. 2–3.

⁹⁴ Dodatak k' Br. 65 „Objavitelja Dalmatinskoga“, *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*, br. 65, Zadar, 15. kolovoza 1874., str. 5.

⁹⁵ Domaće, *Zemljak*, br. 120, Zadar, 23. listopada 1874., str. 4; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 96, Zadar, 2. prosinca 1874., str. 1–2; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 99, Zadar, 12. prosinca 1874., str. 2.

⁹⁶ Corte d'Assise, *Zemljak*, br. 91, Zadar, 12. kolovoza 1874., str. 4.

dva postupka bila pokrenuta po privatnom tužitelju. Jedna od njih završena je 18. prosinca 1874. nagodbom privatnog tužitelja don Mate Vučića iz Arbanasa s tuženim dopisnikom *Il Dalmata* Ivanom Santinijem te njegovim glavnim urednikom Arturovom Colauttijem.⁹⁷ O drugoj tiskovnoj porotnoj raspravi nema podataka, osim da je završila oslobađajućom presudom.⁹⁸ Tijekom prve redovite sjednice porotnog suda u Splitu, koja je trajala do 10. kolovoza 1874., raspravljeno je 14 kaznenih predmeta: tri za umorstvo, četiri za ubojstvo, tri za čedomorstvo, jedan za razbojništvo, jedan za palež, jedan za krađu i jedan za zlouporabu službene dužnosti i pronevjeru. Ishod je bio 11 osuđujućih i dvije oslobađajuće presude, s time da je u jednom slučaju do oslobađanja došlo odustankom državnog odvjetnika od optužbe. Jedna je rasprava (za čedomorstvo) bila odgođena.⁹⁹ Druga redovita porotna sjednica pri Okružnom sudu u Splitu trajala je do 13. studenog te je raspravljeno osam kaznenih predmeta: tri za čedomorstvo, jedan za pokušaj umorstva, jedan za ubojstvo, jedan za krađu, jedan za prijevare i jedan za razbojništvo. Pritom je donesena samo jedna oslobađajuća presuda temeljem porotničkog pravorijeka, i to za prijevaru.¹⁰⁰ Glede djelovanja porotnog suda u Dubrovniku, tijekom dvije redovite sjednice riješeno je 11 kaznenih predmeta, pri čemu je sedam optuženika bilo oslobođeno, a 33 osuđeno. Na jedinoj redovitoj sjednici porotnog suda u Kotoru riješena su četiri kaznena predmeta, svi su optuženici bili osuđeni te se ponajprije radilo o krvnim deliktima (dvije osude za umorstvo i jedna za ubojstvo).¹⁰¹

Djelovanje porotnih sudova u Dalmaciji tijekom 1874. pokazalo je neosnovanost sumnje da bi postojanje dva zemaljska jezika moglo spriječiti porotnike da savjesno vrše svoju službu. Naprotiv, uvođenje porote pridonijelo je širenju primjene narodnog jezika pred dalmatinskim sudovima.¹⁰² Od 43 rasprave koje su tijekom 1874. održane pred porotnim sudom u Zadru samo su tri bile na talijanskom jeziku. Isto je bilo u Splitu, od 21 porotne rasprave samo je

---

⁹⁷ Domaće viesti, *Narodni list*, br. 101, Zadar, 19. prosinca 1874., str. 3; Gazzettino della città e della provincia, *Il Dalmata*, br. 103, 30. prosinca 1874., str. 2–3.

⁹⁸ *Statistisches Jahrbuch*, *op. cit.* u bilj. 76, str. 33.

⁹⁹ Corte d'Assise, *Zemljak*, br. 76, Zadar, 8. srpnja 1874., str. 3–4; Porotnički sud, *Zemljak*, br. 80, Zadar, 17. srpnja 1874., str. 4; Corte d'Assise di Spalato, *Zemljak*, br. 86, Zadar, 31. srpnja 1874., str. 3–4; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 65, Zadar, 15. kolovoza 1874., str. 2–3; Corrispondenza. Prima sessione della Corte d'Assise in Spalato, *Gazzetta dei tribunali, Giornale di giurisprudenza teorica e pratica*, vol. 8, br. 14–15, 1874, str. 90–91.

¹⁰⁰ Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 90, Zadar, 11. studeni 1874., str. 1–2; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 91, Zadar, 14. studeni 1874., str. 2–3; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 92, Zadar, 18. studeni 1874., str. 1–2; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 93, Zadar, 21. studeni 1874., str. 1–2; Cronaca giudiziaria, *Il Dalmata*, br. 94, Zadar, 25. studeni 1874., str. 1–2.

¹⁰¹ *Statistisches Jahrbuch*, *op. cit.* u bilj. 76, str. 28–29, 35, 68–69.

¹⁰² Narodni jezik pred porotom, *Zemljak*, br. 90, Zadar, 9. kolovoza 1874., str. 1.

jedna vođena na talijanskom jeziku.¹⁰³ Prema ocjeni tadašnjih pravnih znalaca porotnici u Zadru i Splitu pokazali su se popustljivijima glede krvnih delikata, dok su glede imovinskih delikata bili rigorozniji. To ne treba čuditi jer su među porotnicima većinu činili zemljoposjednici, koji su inače bili najstroži suci za zločine protiv vlasništva.¹⁰⁴ Dalmacija se pokazala dovoljno zreloom za primjenu instituta porote te nije bilo razloga za strah da će optuženici pribjeći krvnoj osveti nad porotnicima. U prilog toj ocjeni navodi se kako je slavenskom narodu urođeno duboko poštovanje prema autoritetu zakona i suca, ali i da mu institut porote nije stran, već se radi o staroj slavenskoj narodnoj ustanovi „poroti“, odnosno sudu „dobrih ljudi“, čije su se odluke oduvijek poštovala. Pritom se navodilo pozitivno iskustvo slabije razvijene Srbije, koja je porotu uvela 1871., usprkos tome što je i ondje bila raširena krvna osveta. Iskustvo je pokazalo da u Srbiji nije došlo do pojave krvne osvete nad porotnicima iako su oni po zakonu morali biti iz istog sela kao optuženik ili iz obližnjeg sela.¹⁰⁵ Ipak, strah središnjih austrijskih vlasti glede krvne osvete i njezina utjecaja na porotno suđenje vrlo se brzo obistinilo na području nadležnosti Okružnog suda u Kotoru. Zbog velikog broja neutemeljenih oslobađajućih porotničkih pravorijeka središnja je vlada uredbom iz 1881. privremeno obustavila porotu u Kotoru, koja je na snazi ostala sve do 1890.¹⁰⁶

8. ZAKLJUČAK

Uvođenje porote kao općeg instituta u Dalmaciju obilježeno je nepovjerenjem središnjih austrijskih vlasti glede sposobnosti dalmatinskog stanovništva za vršenje porotničke službe. Posljedica navedenog nepovjerenja bilo je isključenje Dalmacije iz primjene kratkotrajnog ZKP-a 1850, a isto nepovjerenje prisutno je i nakon 1860. u raspravi o reformi kaznenog postupka, koja je prethodila donošenju ZKP-a 1873. Kao glavni argumenti protiv uvođenja porote u Dalmaciju navode se raširena krvna osveta, niska razina obrazovanosti te multinacionalna struktura stanovništva. Važno je istaknuti kako se prilikom uvođenja porote u Dalmaciju samo za tiskovne delikte tijekom 1848./1849. i 1869. sposobnost dalmatinskog stanovništva za uspješnu primjenu porote uop-

---

¹⁰³ Spisi Pokrajinskoga Odbora Dalmatinskoga (Godina 1875), *Izvišća Brzopisna i Analitična XIV. zasjedanja Zemaljskoga sabora Dalmatinskoga*, Zadar, Tiskom Narodnog Lista, 1875, str. 7.

¹⁰⁴ Dopo la prima sessione delle corti d' assise I., *Zemljak*, br. 91, Zadar, 12. kolovoza 1874., str. 1–2.

¹⁰⁵ I giurati, *Zemljak*, br. 73, Zadar, 1. srpnja 1874., str. 1.

¹⁰⁶ Pastović, D., Obustava porotnog suđenja u izvanrednom stanju u Istri i Dalmaciji od 1873. do 1918. godine, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 67, br. 3–4, 2017, str. 611–615.

će ne razmatra niti spominje. To je razumljivo jer je porota tada bila ograničena isključivo na tiskovne delikte, pa je porotni postupak zapravo iznimka od općeg kaznenog postupka, čija je primjena u praksi očekivano bila rijetka. No uvođenje porote kao općeg instituta u kaznenom postupku, čija nadležnost obuhvaća i najteža kaznena djela, opravdano je potaknulo razmatranja središnjih vlasti o postojanju pretpostavki za uspješnu primjenu porote u pojedinim krunovinama. Nemogućnost uspješne primjene porote u postupcima glede općeg kriminaliteta, što je ujedno bilo i težište porotnog suđenja, mogla je imati jako ozbiljne posljedice za normalno funkcioniranje pravnog poretka, kao i pravnu sigurnost.

Ondašnji pravni stručnjaci u Dalmaciji bili su itekako svjesni značenja porote kao temelja ustavnih prava koji jamči neovisnost sudske vlasti od utjecaja izvršne vlasti. Još 1851. dalmatinski pravnički časopis *Pravdonoš*a nastoji osporiti razloge zbog kojih ZKP 1850 i porota nisu bili uvedeni u Dalmaciju. Nakon povrata ustavnosti 1860. Dalmatinski je sabor u nekoliko navrata tražio uvođenje porote, a u ožujku 1863. njegov je odbor podnio izvještaj u kojemu se navodi kako je prilagođavanjem instituta porote kulturnim prilikama i potrebama zemlje moguće osigurati njezinu trajnost i uspješnu primjenu. Tijekom rasprave o reformi kaznenog postupka u Carevinskom vijeću 1872. dalmatinski zastupnik Kosta Vojnović konačno je otklonio multinacionalnu strukturu Dalmacije kao razlog protiv uvođenja porote navodeći da u Dalmaciji živi samo jedna narodnost, ali su dva zemaljska jezika (talijanski i hrvatski).

Uvođenje porote u Dalmaciju ZKP-om 1873 smatralo se velikim uspjehom i vraćanjem Dalmacije u krug civiliziranih europskih zemalja. Isticalo se kako je riječ o staroj slavenskoj ustanovi sudu „dobrih ljudi“, čije su se odluke među narodom oduvijek poštovale. Djelovanje porotnih sudova u Dalmaciji tijekom 1874. pokazalo je neosnovanost sumnje da bi postojanje dva zemaljska jezika moglo spriječiti porotnike da savjesno vrše svoju službu. Naprotiv, uvođenje porote pridonijelo je širenju primjene narodnog jezika pred dalmatinskim sudovima. Godišnji porotnički imenici za 1874. u Dalmaciji isključivali su najveći dio seljačkog stanovništva od vršenja porotničke službe, što je bila posljedica previsoko postavljenog poreznog cenzusa za dalmatinske prilike. Naposljetku, tijekom 1874. strah središnjih vlasti od krvne osvete nad porotnicima u Dalmaciji pokazao se neopravdanim. No ubrzo će se pokazati kako je argument krvne osvete protiv uvođenja porote bio opravdan na području porotnog suda u Kotoru, dakle u Boki kotorskoj. S obzirom na to da se radi o manjem i krajnje južnom dijelu krunovine Dalmacije, djelovanje porotnih sudova u ostatku Dalmacije (u Zadru, Splitu, Dubrovniku, a od 1898. i u Šibeniku) bilo je uspješno i nije odstupalo od uobičajenog djelovanja porotnih sudova u ostalim austrijskim krunovinama.

LITERATURA

1. *Avvisatore Dalmato/Objavitelj Dalmatinski*.
2. Bayer, Vladimir, *Kazneno procesno pravo-odabrana poglavlja, Knjiga II.: Povijesni razvoj kaznenog procesnog prava*, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Sektor kadrovskih, pravnih i obrazovnih poslova, 1995.
3. Budicin, Marino, *Il 1848 in Dalmazia attraverso La Gazzetta di Zara – La Dalmazia costituzionale – Le rimembranze della settimana – L’Avvenire, Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, vol. 10, br. 1, 1980, str. 265–291.
4. Čepulo, Dalibor, *Sloboda tiska i porotno suđenje u banskoj Hrvatskoj 1848–1918*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 7, br. 2, 2000, str. 923–975.
5. Dostal, Franz Robert, *Geschworen-Gerichte für Preß-Prozesse in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern*, Wien, Im Selbstverlage des Verfassers, 1869.
6. *Gazzetta dei tribunali, Giornale di giurisprudenza teorica e pratica*.
7. *Gazzetta di Zara*.
8. Glaser, Julius, *Die Fragenstellung im Schwurgerichtsverfahren*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1863.
9. Glaser, Julius, *Handbuch des Strafprozesses, Erster Band*, Leipzig, Verlag von Duncker & Humboldt, 1883.
10. Glaser, Julius, *Zur Juryfrage*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, 1864.
11. Hye-Glunek, Anton Ritter von, *Die leitenden Grundsätze der österreichischen Strafproceßordnung vom 29. Juli 1853.*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, 1854.
12. Hye-Glunek, Anton Ritter von, *Ueber das Schwurgericht*, Wien, Verlag von Friedrich Manz, 1864.
13. *Il Dalmata*.
14. *Il Nazionale/Narodni list*.
15. *Izviešća Brzopisna i Analitična XIII. zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, Tiskom Narodnog Lista, 1874.
16. *Izviešća Brzopisna i Analitična XIV. zasjedanja Zemaljskoga sabora Dalmatinskoga*, Zadar, Tiskom Narodnog Lista, 1875.
17. Kasandrić, Pietro, *Il Giornalismo Dalmato dal 1848 al 1860*, Zadar, Stab. Tip. Edit. Sp. Artale, 1899.
18. Krenn, Eduard, *Die provisorischen Verordnungen vom 18. Mai 1848 gegen den Mißbrauch der Presse und über das Verfahren in Preßsachen, Österreichische Zeitschrift für Rechts- und Staatswissenschaft*, vol. 1, br. 6, 1848, str. 491–514.
19. *L Aula/Sudnica*.
20. Maštrović, Vjekoslav, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1959.
21. Morović, Hrvoje, *Grada za bibliografiju splitske periodike, Novine 1875–1941*, Split, NIP „Slobodna Dalmacija“, 1968.
22. Novak, Grga, *Dalmacija na raskršću 1848. god.*, Zagreb, Rad JAZU knj. 274, 1948.
23. *Osservatore Dalmato/Smotritelj Dalmatinski*.
24. Pastović, Dunja, *Normativni okvir porotnog suđenja u Istri u razdoblju od 1873. do 1918.* *Pravni vjesnik*, vol. 31, br. 2, 2015, str. 77–108.
25. Pastović, Dunja, *Obustava porotnog suđenja u izvanrednom stanju u Istri i Dalmaciji od 1873. do 1918. godine*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 67, br. 3–4, 2017, str. 599–626.
26. Pastović, Dunja, *Sloboda tiska i porotna sudbenost u Istri 1848./1849.*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, vol. 36, br. 2, 2015, str. 725–758.

27. Pederin, Ivan, *Austrijska cenzura i nadzor nad tiskom u Dalmaciji*, Zadar, Matica Hrvatska, 2008.
28. Perić, Ivo, *Dubrovačka periodika 1848–1918*, Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, 1980.
29. *Pravdonoša*.
30. *Právo, pravničko-upravni list*.
31. *Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora (Hitropisna izvješća)*. God. 1864.
32. *Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora (Hitropisna izvješća)*. God. 1865.
33. *Statistisches Jahrbuch für das Jahr 1874*. Herausgegeben vom der. k. k. statistischen Central-Commission, Heft VI. Strafrechtspflege der Civil-Gerichte der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder im Jahre 1874, Wien, Druck der kaiserlich-koeniglichen Hof- und Staatsdruckerei, 1877.
34. Winckler, Johann, *Die periodische Presse Oesterreichs: Eine historischstatistische Studie*, Wien, Druck von Leopold Sommer & Comp., 1875.

Summary

Dunja Milotić, PhD*

TRIAL BY JURY IN DALMATIA: THE INTRODUCTION AND BEGINNING OF ITS APPLICATION (1848–1874)

The paper presents the introduction of trial by jury in the Austrian crownland of Dalmatia, starting from the revolutionary year of 1848, when the jury was first introduced only for press offences, until its introduction as a general legal institution by the Criminal Procedure Act of 1873. The introduction of the jury trial as a general institution in Dalmatia was marked by discussions about whether there were prerequisites for its successful application. The main obstacles listed were the low education and multinational structure of the Dalmatian population, as well as the existing blood feuds. For these reasons, Dalmatia was exempted from the application of trial by jury according to the short-lived Criminal Procedure Act of 1850. In the debates about trial by jury after the constitutional restoration in 1860, the suitability of the Dalmatian population for its successful application was again questioned. By using relevant legal regulations, records of the Dalmatian parliament, Dalmatian professional legal journals and daily newspapers, the debate on the introduction of trial by jury in Dalmatia is analysed, as is its application in practice. The paper presents the first press jury hearing in Dalmatia held in 1872, as well as the application of the jury trial as a general legal institution under the Criminal Procedure Act of 1873 during the first year of its validity. In this way, an attempt is made to assess the extent to which the distrust of the central Austrian authorities in Dalmatia's competence to successfully apply trial by jury as a general legal institution was justified.

Keywords: jury trial, freedom of the press, criminal procedure, Dalmatia, 1848–1874

---

* Dunja Milotić, PhD, Associate Professor, University of Zagreb, Faculty of Law; dunja.pastovic@pravo.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0501-2436>